

Föreläsningar vid
Stockholms
högskola, VT 1892
: L 40:88 A /

Rydberg, Viktor,

HS L 40:88 A

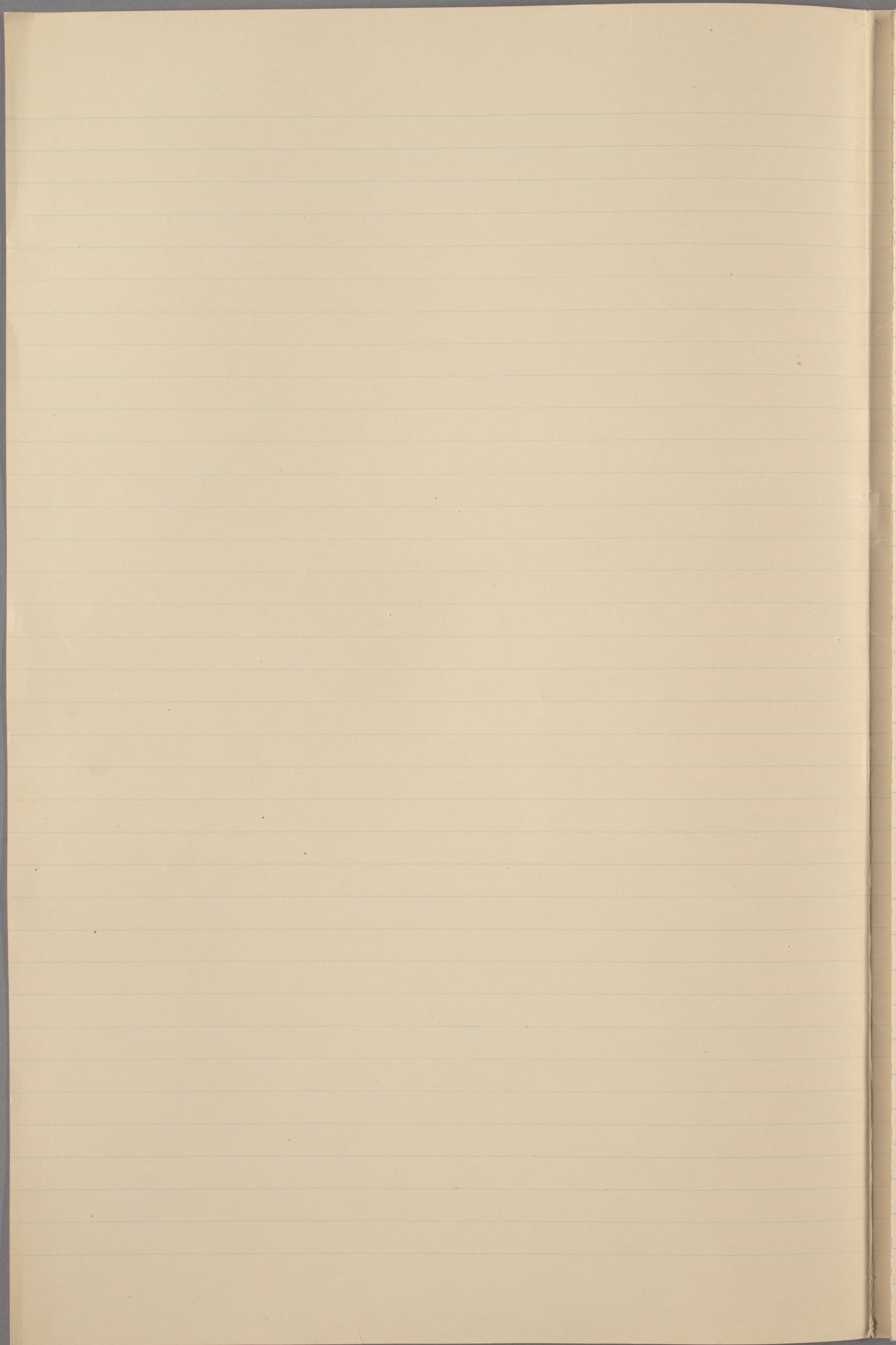
National Library
of Sweden

L 40: 88 A: 12

12.

15/3 1892

(9 bl.)

i den hällen, abstraktare

Jag avslutar ~~med denna föreläsning~~ redogörelsen för ungrensansens, för att i och med en skildring af Leonardo da Vinci och hans verksamhet öfvergå till högrenansens, som inleddes af honom.

De prerafaelitiska skolorna i Florens, Padua och Umbrien har jag i föregående föreläsningar karakteriserat, då jag tillika öfver såväl hithän betydelse denns finnaste män haft för den nedre konstens utveckling — män sådana som Masolino och Masaccio, Fra Filippo Lippi, Sandro Botticelli, Filippino Lippi, Ghirlandajo, Verocchio, Andrea Mantegna, Melozzo da Forlì och Luca Signorelli. Jag slutade den föregående föreläsningen med en skildring af umbriern Pietro Perugino. Han hade i Venedig lärt sig ojämälidets teknik, hade genom studier i Florens och å andra orter tillägnat sig alla de tekniska medel, som ungrensansens mästare för honom uppfunnit; och sålunda utrustad gick han till samma uppgift som alla Umbriens målare med ojämfiligt vaggare, medel rikt lörd, nämligen att påskilla det religiösa konstlöpets inverlighet. Detta i förening med hans funderade skolens sinne beredde honom till en tid ~~en~~ utomordentlig framgång inom och utom hans fidelebygd, och han saknade ^{starkare} uppsäms, firmaga och genialitet. Men när han märkte, hvad hans beundrare egentligen begärde af honom: vackra smäktande avrikten, extatiska gestalter och uttryck, gaf han till spillo det mesta af hvad han visste och hvad han kunde — han gaf särskildt till spillo det oflätliga maniska - och naturstudium, som utmärkte ungrensansens; och han gaf slutligen till spillo sig själff, för att tillfredställa en smakriktning som en del af allmänheten, och han gick därmed ned till en manerend schablonmålare. Han kunde teckna nakna figurer förtäffligt, men han uppkörde därmed, när han fann, att han icke behöfde det för att vinna bifall, och han tecknade nu kroppar, som voro blotta bihang till hans vackra sväriska och smäktande hafsaden, och gaf dem skildringar, som ^{han} skadade kunde ettstilla. Han vilde sina helgon i nader utan att gruppera dem, och ordnade dem efter ett schema, och han var begärad med en fin liniskänsla, och han fångade ärkådarnes blickar med fingrbrukighet och rik

15/3. 92.

orneringar, chiaro han kunde gipa fint stända färgackorder, när han ville. Han afstod från en högre rang i Konsthistorien, ^{som liksom} ~~för att bli en~~ ~~resolvent~~ ~~en~~ ~~resolvent~~ på det vete man, som var Rafaels lärare och hvars i många gallerier spidda målningar än i dag ses med förhåring, de ^{organiserade} ^{redan i hans lifstid} ^{vid de} ^{ställ} ~~han hade i sin verkstad en yngre medarbetare~~ Frukluke och Spanien. Detta var ej underligt och - med afseende på verken från hans bättre tid - var det också fullt berättigadt. Konsten började förvärldsliga sig, och de många, som älskade och hade behof af att i måleriets se uttryckt den trosinnelighet i Kärlovärma, hvars de hjälpe lifrades, funno detta behof tillnötekornet hos Pietro Perugino. †

Konstskriftställaren,

N: 58. I hans verkstad arbetade några tid, som man får tro Vasari, om hans något yngre samtida Bernardino di Betto, mest känd under namnet Pinturicchio, en riklig väggmålare och dekorativ, hvars ögonfångande verk påträffas många städer i Rom, äfven i Perugia och Siena. De färgta blickar med lysande glada färger, med ~~riket~~ ^{en} ^{innytt} ~~figurer~~ af vackra, stundom allt för ivriga figurer i behagfulla, ~~men~~ stundom allt för konventionella och peruginiska ställningar, och med en rik och smakfull dekorativ prukt. Den frukt, s. här i afbildning förevisas, ^{den} ^{kan} ~~finnes~~ i ett af renässansens yppigaste pruktrum, ~~en~~ biblioteksalu till dömen i Siena, och är en af de tio freskor, i hvilka ^{Pinturicchio} ~~han~~ med behaglig bredd berättar tilldragelser ur den mans lif, s. hade lätit bygga biblioteket, nämligen påfva Pius II, mest känd i historien under sitt världliga namn Eneas ^{Sylvius} ~~Sylvius~~ Piccolomini. Eneas Sylvius, ~~han~~ ^{han} var född i Siena, var en af tidens berömdaste humanister, skald, historikförfattare, och en kyrkligt främmand prälat, som på det stora kyrkokonciliet i Basel försvarade kyrkoförhandlingarna nitt mot påfven, ~~och~~ han botades en medel tid från sitt frivillige medel ett medel, som vaulige befärrade probat. Han gjorde nämligen år 1458 till påfve och skryddade de att öfverstryka allt hvad han på konciliet sagt mot påfven allena vilde inom kyrkan. Från fröskiller Eneas Sylvius resa till konciliet. Man ser honom hjäl till häft i frögunden is sa med stort intresse, hvar man med karolinalshattar. I bakgrunden kapet med skopp och en höft belägen sjöstad: Genoa. En annan särdeles intressant

† Eget var påfvens om Perugino, det religiösa kärlovärmenicht målare, att han var ateist. Djupt måste hans frukt är heller nafva utlit, det han så lätt kunde ~~kunna~~ ~~förbyta~~ ~~inspirations~~ ~~och~~ ~~allora~~ ~~i~~ ~~manier~~, ~~Peruginiska~~ ~~är~~ ~~han~~ ~~öfven~~ ~~varit~~. Hans målningar inbragte honom stora summor, som eger hvar i flere i klara likhet i sina bevarade bref öfver klara inkonstör

15/3. 92.

3
3
fjös förordtiller Anas Sylvius Knäbjande inför Kejsar Fredrik III, som,
omgifven af sitt Hof, sätter Skaldens Krans på den unge ädlingens
panna. || Pinturicchio är icke en stor målare, har ej någon utpräglad
originalitet, och hans skönhetsinne förtleder honom till Koketteri; men
liksom Bonozzo Gozzoli, som jag först skildrat, är han en rolig
anekdotisk berättare med penneblom, och man ser med nöje och kultur-
historiskt intresse hans många utlippta qvinnliga figurer, hans präster,
hofmän ^{skriftare} tändsknektar, borgare och öfverlänningar, hans rika kostymer,
och hans hantverkskap och arkitekter. Pinturicchio afled år 1513.

N° 59. Jag öfvergår nu till den venedianska skolan. Hans
äldre historia har jag här utelämnat. Till högre lyftning kom den
fört genom inflytanden från Padua, der Andrea Mantegna och
hans skola verkade. Under detta inflytande skedd utmärkt
Venedigs målari, ^{tekniskt glädjens, riktigt} ~~tekniskt glädjens och färgprakt~~, och sinnet för
färgernas poesi, kunde ~~utstå~~ ^{icke} pröfva i sin ~~kraft~~ ^{fulla kraft},
så länge man saknade den här för lämpligaste färgtekniken.
Den kom som en ^{präntning} ~~tängrisa~~ till Venedig; den kom från Flaunden,
från bröderna van Eycks skola, ^{och därifrån} ~~oljemaleriet~~, dit fört af en
syditalienare, Antonello da Messina, som uppe i detta nordliga
land lärt sig, hord Italien icke kunnat lära honom, trots all
sin natur färgprakt: det målningssätt, som bäst hämnar dagens,
skuggans och färgernas trolleri. Från Antonello da Messinas mål-
ningar förlikas här på bordet en afbildning: den helige Seba-
stians martyrdöd. Duglig som målare ^{alltid} och italiener i uppfattning
och formbildning, ehuru han studert i Flaunden, är han dock
märkligt som oljemaleriet apostol i Italien, hvare som han
och nu blef grundläggare af det egentliga renässansmaleriet i
Venedig, ^{och} ~~hvar~~ ^{lämnade} en föregångare för de båda berömda och ders-
frinnas redan som temperamålare framstående bröderna,
Gentile Bellini, Scabio och Giovanni Bellini.

Det Original till bild, som här förvisas, finnes i en venediansk
kyrka och är af Giovanni Bellinis hand. Man finner hos Gio-
vanni Bellini ingenting af en Pietro Peruginos värdneri och
slutligen till teatraliskt Koketteri utvårdade religiösa andakt,
men väl ett förtroude ingifvande och redligt ädelt allvar,

15/3.92.

15/3. 92.

15/3.92.

15/3. 92.

och, där han målar landskapsomgivning,

färger, med en klar kall luftton öfver naturligt gröna träd och fält, medan gestalterna med sina porträttligt individuella huvuden och sina ~~djupa~~ djupt färgade dräkter infoga sig harmoniskt i det hela.)
Figurerna ~~vi~~ vid Marias tron äro å ena sidan den helige Andreas och Monica, kyrkofadern Augustinus moder, å den andra den helige Sigismund och Ursula. (Sigismund var en bursquendisk furste, som fått sin helgengloria därför att han öfvergick från den arianska trosbekännelsen till den romersk-katolska.) - |||

Överblickan öfver ungrekismåleriet i Italien är härmed avslutad. Ingen period i Konstens historia, kan, hvad rastlöst framåtsträpande, gjorda upptäckter på tekniska ^{område} och segrar på den konstnärliga uppfinningens, jämföras med ~~detta~~ ^{tidens} period, 1400-talet, om man undantager den helleniska målerikonstens utveckling mellan åren 400 och 300 före Kristus, mellan Polykotos och Apelles. ^{triheln till} ~~Ma~~ vi vid ^{triheln till} ~~intädet~~ i det nya ^{högre} ~~tidskedet~~, i Leonardo da Vinci, ~~och~~ ^{triheln till} ~~Rafael~~ och Michel ^{tidskedet} ~~Angelos~~, ^{nu vi} ~~kasta~~ en blick tillbaka och erinra oss de höge mästarne Masaccio, Fra Filippo Lippi, Sandro Botticelli, Ghirlandajo, Luca Signorelli, Melozzo da Forlì, Andrea Mantegna, Giovanni Bellini, ~~Bertolomeo~~ ~~Montagna~~ - för att endast nämna de störste! Det är de som banat vägen för sina glänsande efterföljare, de som infört den fulla lifssanningen i konsten, och funnit medlen, hvarigenom detta ~~att~~ kunde ske. ||

^{i min skildring} ~~Och att märka att~~ af ungrekismåleriet har Rom och Syditalien spelat, Rom en ringa, Syditalien ingen roll. Inte en enda af de ~~ny~~ nämnde Rome målare var född eller uppfostrad där. Rom hade att upprisa konstliska de påver och kardinaler; men befolkningens massa lefde i armod och lättja, och den inflyttade adeln ^{konsten} var den väste för ~~halpen~~, likgiltig för alla kulturintressen. ^{och hade värde} Hvad som målades i Rom utfördes af inkallade florentinska och umbiska och paduaniska Konstnärer, af Masolino, Fra Giovanni da Fiesole, Sandro Botticelli, Domenico Ghirlandajo, Luca Signorelli, Andrea Mantegna, Melozzo da Forlì, Pietro Perugino och Pinturicchio. ||

Äfven i Syditalien var konsten införd från Toskana och Umbrien, delvis äfven från Flandern, hvars mestare, bröderna v. Eyck, Hugo van der Goes, Rogier van der Weiden, Hans Memling hade beundrare äfven ~~där~~ där nere.

15/3. 92.

Neapolitanernes lokalpatriotisme har virkelig altsat bemødelserne
 at ætadkomme en ^{for Syditalien} ~~Knøst~~historia; men denna är snarare et legen-
 darium, en ~~fakt~~ sagohistoria, och ~~det~~ man vet ikke om, om der i
 hvide pudsede mælarne ens existerer. Toke et endå firhuden varande,
 kunstverk kan med nogen sikkerhet tilskrives dem. Den masse af
 malinger, som i Neapels ~~et~~ nationalmuseum skole repræsentere
 den ihenne kunst, är ikke upbyggelig at betrakte; den består
 til stor del af verk, som på tæmligen plump og osikkert sate hærma
 flædderne. Blott en endå framtrædende mælarer har 1400-tallets
 Syditalien att opprise, och det är ^{Syditalien} Antonello da Messina, som ~~af~~firde
 den flædderke oljefingstekniken till Italien; men han står endast i
 lidt forholdende till sin heimort. Han bosatte sig i Venedig och ut-
 ørde sin betydende indflytelse her. En neapolitansk
 miniaturemælarer är virkelig med sikkerhet att konsttere: han
 skriver sig på latin Reginaldus Piramus Neapolitanus och har il-
 lustreret et i Wien befintlig bok, filosofen Aristoteles' Etik. Hans
 menneskefigurer är utan ædelhet och ille proportionerede. Hans
 landskaber är bedre, men sakne luftperspektiv, så at figurerne se ut
 som om de vore klitade på bakgrunden. Hans landskaber synes fir ^{och skulle være} opst
 være gjorte med ledning af tyske kopparstik. En anmærkningværd
 foreteelse, da man betænker, at mannen lefde i Neapels hær-
 lige naturomgivelser, om det ikke vore en anmærkning-
 værdere, at denna hærige syditalienske natur ikke framkaldte en
 endå større og hjælpkædig mælarer fir en på 1600-tallet. De, som
 følge af den franske kunstfilosofen Taine i spæren och tilskrives,
 naturomgivelser den fir en indflytelse på kunstens
 udvikling, styrke og blomstring, ^{de} ha mange svært problem att
 løse, och blandt dem är dette, ^{at Syditalien er længe forblet utan mærligere mælarer} ett.

I det øvre Italien, i Verona, Cremona, Ferrara m. fl. steder stod
 miniaturemaleriet under 1400-tallet i høj blomstring och i vord.
 verkan med det større maleriet. Man igenkänner i de præktfulle
 bokmalningerne på denne tid kunstnærere, som mer eller mindre
 tilkænet sig Mantegnas stil eller Giovanni Bellinis ^{og hans} ~~eller andre~~ ^{og hans} ~~eller andre~~.
 Men med det nævnte århundrede det fødtes den fir en af
 alle italienske miniaturemalerer, Julio Clovio, som kunstskiftet en

13-3. 92.

Vasari kallar "en liten Michel Angelo." Museet i Neapel eger en bok, *Officium beatae virginis*, i hvilken finnas 26 utomordentligt fint utfirda miniatyver med rika raudornamenter af ^{Julio} Clovris hand. Han säges ha använt nio års arbete på dem. Andra miniatyver af samma ^{finnas} mästare i Rom, Florens, Wien och London.

J och med boktryckeriet infivande fick ^{ätsamt i bokillustrationen} miniatyvermåleriets ^{hänse} liv påder afkuren. Det kämpade likväl länge för sitt ^{sin} lif tilvars. Ännu på 1500-talet förfärdigades handskrifver, som pryddes med förträffliga miniatyver. Försök gjordes också att i tryckta böcker använda miniatyvmåleri. Som bokillustration utskockade miniatyvermåleri på sextonhundratalet.

Kopparstickarkonsten kom, närm jag fint nämnt, från Tyckland till Italien på 1400-talet. Dess finmaste utförare var då den store målaren Andrea Mantegna. Framträdande kopparstickare voro också Benedetto Montagna, broder till den store målaren Bartolomeo Montagna i Vicenza, Jacopo Francia, son af målaren Francesco Francia, samt Jacopo de' Barbari, en ^{särskildt är märkligt därför att han} vaktmästare, som ^{oftast} tillverkade på Albrecht Dürer och på länge vistades i Tyckland, ^{särskildt} i Münchberg, där han kallades "vålske Jakob," att ^{hans} man länge ^{anses} ämnade honom för en infidd Münchbergare. De' Barbari var äfven målare i en halft italiensk, halft tyck stil. ^{han} ~~han~~ ~~st~~ ~~han~~ kan betraktas som en vigtig mellanhand mellan den italienska renessanskonsten och den tycka.

Jag kommer i närsta föreläsning till en af alla tiders största målare, det ^{mäktiga} ~~aleridiga~~ jättesmillet Leonardo da Vinci, en af de högst begåfvade menniskor historien känner.

På bordet ligga åtskilliga afbildningar af de profaer för jag i denna föreläsning om talat, äfven en och annan, som jag förbigått. Jag anbefaller särskildt till betraktande "den helige Hieronymus" af Giovanni Bellini.

15/3. 92.

